

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

Մ Ե Ր Մ Ա Յ Ր Ե Ր Ը

որ սեռեղի բարոյական դաստիարակութեան խնդրում ընտանիքի և ծնողների որոշիչ դերը միշտ էլ եղել է մարդկային կյանքի կարևոր հարցերից մեկը, որով զբաղվել են մանկավարժն ու փիլիսոփան, եկեղեցականն ու բարոյախոսը, գիտնականն ու պետական գործիչը:

Այն ժողովուրդը, որ հետաքրքրվում է մանուկների, մատաղ սերնդի առողջ դաստիարակությամբ, նշանակում է իր գոյության հիմքը դնում է անխորտակելի ժայռի վրա:

Ըտանեկան դաստիարակության մեջ կենտրոնական դեր է կրում ՄԱՅՐ:

Մայրական զգացմունքն ու կոչումն է, որ բնութագրում են կնոջ:

Մարդկային առաջին և անմոռանալի հաստատությունը ՏՈՒՆ է, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՕՋԱՆԸ, որտեղ սկիզբ է առնում կյանքը: Տան մեջ, ընտանեկան հարկի տակ է, որ առաջին անգամ դաստիարակվում է մանուկը հիմնականում մոր խնամքի տակ, որպես հասարակական ընկերային էակ:

Տունն է հիմնադրը հասարակության և օրրանը քաղաքակրթության: Հասարակությունը գոյմարն է ընտանեկան օջախների: Հասարակությունը այնքան է զորավոր և հաստատուն, որքան իր ծոցում ունի բարոյապես, հոգեպես և կենսաբանորեն առողջ ընտանիքներ:

Տիպար տուն նշանակում է տիպար հասարակություն: Իսկ տան ոգին, տնտեսն ու տիրուհին մայրն է, նվիրված ամբողջությամբ և սրտովին ընտանիքի ներքին կյանքին և բարօրության:

«ԿԻՆ ՔՈՒ ՈՐՊԷՍ ԱՅԳԻ ՎԱՅՆԼՈՒԶ» (Սաղմ. ձև է 3):

Մեծ և անգնահատելի է բարիքը ընտանեկան դաստիարակության: Մայրն է, որ ընտանիքում հսկում է կյանքի ծառի վրա: Մարդկային սերնդի ապագան մոր ձեռքումն է: «ԿԱՆԱՅՔ ԵՆ, ՈՐ ՄՆԱՆԻՆ ԶԹԱԳԱՒՈՐԱՍ... ԵՒ ԿԱՆԱՅՔ ԵՆ, ՈՐ ՄՆԱՆԻՆ ԵՒ ՍՆՈՒՑԱՆԵՆ ԶՄՇԱԿԱՍ» (Եզր Դ 16):

Մոր շնչով և դաստիարակությամբ, ընտանեկան մահուր և առողջ հարկի տակ ցանկած բարի դաստիարակության սերմերը աճում են ու պտղավորվում հետագայում դրպրոցում, ուսումնական բարձրագույն հաստատություններում և ընկերության, հասարակության ծոցում:

«ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԿԱՆԱՅՔ ՇԻՆԵՑԻՆ ԶՏՈՒՆԱ» (Առակ ԺԳ 1):

Հասարակության կյանքում մեծ է բարիքը ընտանեկան առողջ դաստիարակության:

Մեծ է և պատասխանատու հոր ղեկավար դերը ընտանիքում, առավելաբար «գործի կյանք»-ում, բայց մայրն է պահապան հրեշտակը ընտանեկան հարկի տակ և պահպանողը բարոյական նորմաների, ավանդությունների, սրբությունների և բարի սովորությունների:

Կնոջ գերագույն կոչումը մայր լինելու պարտականության մեջ է: Բայց ամեն կին չէ որ տիպար մայր է: Ընտանիք միշտ չէ, որ ունեցել է կրթիչ, դաստիարակիչ դեր:

Հեռավոր անցյալում կինը եղել է մասամբ իրավագուրկ: Նախնների չի եղել նրա դրությունը. նա արհամարհված է եղել նույնիսկ իր ընտանեկան, ամուսնական կյանքում: Առաջինը Մովսիսական օրենքն էր, որ հրահանգում էր պատվել հորն ու մորը (Ել, Ի 12): Հին աշխարհի իմաստուններից Սողոմոնը քելադրում էր երիտասարդներին. «ԼՈՒՐ

ԱՐԴԵԱԿ, ԽՐԱՏՈՒ ԶՕՐ ՔՈ ԵՒ ՄԻ ՄԵՐԺԵՐ
ԶՕՐԷՆՍ ՄՕՐ ՔՈ» (Առաջիկ ԱՅՏ)։

Քայց հայափրատանական մտածողու-
թյան մեջ խռովում է ՄՈՐ ԵՎԱՏՄԱՍԲ ԶՈՐ-
ԴԱՆՔԻ ՄԱՍԻՆ միայն, որպեսզի որդիները
«երկայնակեաց լինեցին ի վերայ երկրին
բարություն»։ Քրիստոնեությունն է, որ առա-
ջինը բարձրացրեց կնոջ մեծ դերը որպես
մոր և դաստիարակչի։

Եկեղեցու հայրապետները ավետարանա-
կան «տալիթա, կումի» («աղբիկ, ռոֆի-
կաց») խոսքի մեջ տեսնի են կնոջ բարոյա-
կան-հասարակական ազատագրության ա-
ռաջին հրավեր-կոչը (Մարկ. Ե 41)։

Հեթանոսաց մեծ առաջալը Պողոս, այս
սկզբունքների լույսի տակ, Ա դարում հայ-
տաբարում է այլ և կնոջ բարոյական, հասա-
րակական հավասարության հռչակալ սկզբ-
ունքը։ «Զի՛ք ԽՏԻՐ ՈՉ ԱՐՈՒԻ, ՈՉ ԻԿԻ. ԱՅՏ
ԱՄԵՆՆԵՔԵԱՆ ԴՈՒՔ ՄԻ ԷՔ Ի ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԻ-
ՍՈՒՍ» (Գաղատ. Գ 28)։

Բարոյական, իմացական, բնկերային իր
դերի և կոչման մեջ վերահաստատված կնոջ
մեջ միջոց մեծարվել և զնաճատվել է առա-
ջին հերթին մայրը՝ իր ամուսնու սիրով, զա-
վակների գործով տոգորված բարի և անձ-
նագոհ էակը, «մայր որդովք բերկրեալ»
(Սաղմ. ՃԺԲ 9)։

Անհուն է մոր անձնագոնությունը։ Ո՛վ կա-
րող է չափել խորությունը մայրական սիրո
և նվիրման։ Մայրական սիրտը մի երկինք է
սիրո և գոհողության, իսկ մայրական սերը՝
մեծագույն առաքիչությունը կնոջ։

Եղանակ և բախտավոր է այն ժողովուրդը,
որն ունեցել է և ունի իր անցյալի պատմու-
թյան մեջ որպես ներշնչարան և իր ներկա
կյանքի օրերում որպես ուղեցույց կնոջական
տիպար դեմքեր, օրինակելի մայրեր։

Մեր հին ու նոր պատմության մեջ ևս կան
ՏԻՊԱՐ ԶԱՅՈՒՄԻՆՐ՝ որպես օրինակելի
ԿԱՆԱՅԷ և ՄԱՅՐԵՐ։

Հեթանոսության շրջանին հայը Անահիտ
դիցունու կերպարի մեջ մարմնավորել է բն-
տանիքի, սիրո, գեղեցկության, պարկեշտու-
թյան մասին իր բարոյական նորմաները։
Անահիտը նման չէ ոչ ասորական դիցունի-
րին և ոչ հունական Արտեմիսին կամ Ափրո-
դիտեին. նա ավելի բարձր բարոյական կշիռ
ունի։ Նա ԶԱՅ ՏԱՆ ՈԳԻՆ ԷՐ, «կեցուցիչ...
խնամակալ հայոց» և «մայր ամենայն զգաս-
տությունաց», որ «կյանք ու լիություն» էր
պարգևում Հայոց երկրին։

Քրիստոնեության շրջանին «լույսի մոր»՝
Աստվածամոր կերպարի մեջ խտացել են հայ
հավատացյալ ժողովրդի բնտանական սրբու-
թյան, բարոյականության մասին վստահ-
գույն հորմաները, որպես «մաքրություն սրբ-
արան» և «զգաստություն բնդունարան»։

Հայ վկայաբանությունն ու պատմությունը
հարուստ են տիպար կաճակ և մայրերի
կերպարների բնութագրությամբ։ Անա Սան-
դակտ կույսր (Ա դար), Հոփսիմեն (Դ դար),
Շուշանիկ (Ե դար), «ի կամաց, և ոչ ի հար-
կէ և ի բռնութենէ» Քրիստոսի սիրուն նվիր-
ված իմաստուն կույսեր և երկնավոր զինվոր-
ներ, որոնք փառությամբ նահատակվում են
իրենց հավատի և պարկեշտության համար և
«գլխատակն նոցունց ցնծութեամբ» տոնում
է եկեղեցին, որովհետև նրանք եղան հին
ժամանակներում Հայոց աշխարհի «գոհի-
փրկություն» և «ծնան ազգս բազումս»։ Դ
դարում Փառանձեմ բազմիկն պետականո-
րեն մտածող «գորտուր կին» է եղել (Ճոռը
Գ 11) հայոց երկրի համար։ Ե դարի 50-ա-
կան քվականներին Հայոց աշխարհի «փափ-
կասուն տիկնայք» ներկայանում են մեզ որ-
պես նշմարտապես հայրենասեր, առաքիչի
կանանց և մայրերի լուսապսակով։

Եղիշեն իր հանրածանոթ պատմության
մեջ, է եղանակի վերջում, գեղեցկորեն կեր-
տել է Հայրենիքի և հավատի անձնուրայ
այդ կանացի մարտիկների կերպարները։
Եղիշի «տիկնայք փափկասուն»-ը պրոֆ.
Մ. Արեղյանը բնութագրել է որպես «գորտ-
վալից ֆեֆշությամբ ոգված մի սփանշելի
հիմն ԱՌԱՔԻՆԻ ԿԱՆԱՆՑ» («Հայոց հին գրա-
կանության պատմություն», Ա հատ., Երևան,
1944, էջ 310—311)։

Այդ տիկնայք, Ավարայրից հետո, հայ ա-
ռաքիչի կնոջ պատվի, նույնքան ծանր պայ-
քան են մղում իրենց տան մեջ և մեծ հոգա-
ծությամբ նվիրվում իրենց երեխաների կրթ-
ության և դաստիարակության. «մոռացան
իրենց կանացի տկարությունը և եղան առա-
քիչի այրեր հոգևոր պատերազմում..., կրթ-
կին հարսնացան առաքիչության հետ...,
իրենց կյանքով նմանեցան մահվամբ փայ-
նահատակներին»։

Իմացական մեծ հետաքրքրություններ ու-
նեցող և հայրենասիրական դաստիարակու-
թյամբ տոգորված հայ կնոջ սփանշելի կեր-
պարն է Մամիկոնյանների Տան մեծ տիկին
Զվիկը, որը Ե դարի վերջերին, հայ կանանց
մեջ մտավոր բնդունակություններով և հոգե-
վոր շնորհներով գերազանցապես օժտված
մայրը հանդիսացավ, և որի շնչի տակ դաս-
տիարակվեցին Վահանյանց և Կամսարա-
կանների սերունդները։

Այլապես հուզիչ և սրտազրավ են նաև
կերպարները Վահան Գողթնացու Բրոջ՝ Խոս-
րովիդոլփաթի (Է դար), Ստեփանոս Սյունեցու
Բրոջ՝ Սահակդավաթի (Ը դար), որոնք եղել
են մեծ և հոգեկից երաժիշտներ՝ «յոյժ հմուտ
երաժշտական արհեստին»։ ԺԲ դարում Այ-
ծեմնիկը, Անիի պաշարման օրերին, հայրե-
նասիրության տիպար հերոսուհի է, որ Անիի

պարիսպների վրա անվեհեր կանգնած համարձակ կոպում էր և նետահարում բշտամուն իր իսկ մարմնի մեջ մտած նետերով: Նույնքան հուզիչ և սրտառու է կերպարը սասունցի Քաջունու, որը քարաբազան արշավանքների ժամանակ ժ-ի դարում, հույրի լեռներում, ըստ Քովմա Մեծափեցու վկայության, եղնիկի նման հալածական, մտաբերելով վերահաս բարոյական աղետը, բշտամուն ձեռքը շիջեցրել համար, իր իսկ ձեռքով «գեներաց գորգին իր ցանկալի» և բարձր ժայռից «ի վայր ընկեց զինքն», բարձր պահելու համար հայ օջախի սրբությունը և հայ առաքինի կնոջ պատիվը: Հետագա դարերում ևս, և մանավանդ 1915 թվականի Ապրիլյան եղեռնի օրերին, հայ կանայք և մայրեր, հավատարիմ հայ կնոջ հերոսական, հայրենասիրական և բարոյական ավանդներին, նախընտրեցին մահը իրենց և իրենց հարազատներին, և անաղարտ պահելու համար հայ կնոջ պատիվը, հայ ընտանեկան օջախի սրբությունը, անվեհեր սրտով ոմանք հանձնվեցին ջրի ալիքներին, իսկ ուրիշներ գահավիժվեցին անդունդն ի վայր...:

Որքան հարուստ է մեր պատմությունը կանացի և մայրական այսօրինակ սխրագործություններով: Հավատալով, հայրենասեր և առաքինի հայունիների սրտառու կերպարները լցրել են մեր ողջ պատմությունը: Հայ կինը հավասար արիությամբ քափել է իր արյունը, ֆրոնտը իր համագումներին, ազգային արժանապատվության, իր հավատի և հայրենասիրության, իր ժողովրդի գոյության համար: Տիպար հայ կանայք, որպես գերագույն մայրեր, իրենց նկարագրի և բարեքի կնիքն են դրոշմել հայ սերունդների վրա:

Հայ ժողովուրդը միշտ ունեցել է և այժմ ավելի քան երբևէ ունի բարձր համարում ընտանեկան սրբությունների և ընտանեկան դաստիարակության մասին: Ընտանեկան հարկը մի այգի է, իսկ մայրը՝ այն ազնիվ մշակը, որն անեցնում և ծաղկեցնում է կյանքի ծաղիկը՝ երեխային: Բան ու բոլոր չկան այնտեղ, այլ սիրող սիրտ, կենդանի օրինակ և բարոյաշունչ ու դաստիարակիչ խոսքեր:

Այսօր ևս մեր ազգային-էկեղեցական, ընկերային-հասարակական կյանքում, որպես

ժողովուրդ և եկեղեցի, որքան կարիքն ունենք տիպար հայունիների, տիպար մայրերի, ԶԳԱՅՈՂ, ՄՏԱՄՈՂ, ԳՈՐԾՈՂ ազնիվ կանացի:

Երանի ամեն կին, որ մայր է դառնում, բմբունի մայրության վսեմությունը, սրբությունը:

Բայց փոխվում են ժամանակն ու կյանքի պահանջները: Զարգացող հասարակական-տնտեսական կյանքը, բաղադրություններ են հարցեր են դնում մայրերի և կանանց առաջ: Այժմ կնոջ և մոր գործունեության շրջանակը չի սահմանափակվում միմիայն տան նեղ շրջապատի մեջ:

Այսօր գործունյա և զգույն կանանց ռզին ընդգրկում է գործունեության ավելի լայն հորիզոններ: Հայ կինը գիտակցել է միշտ արժեքավորել իր կյանքը նույն արդյունավորությամբ, նվիրումով և եռանդով՝ նաև ընտանիքից դուրս:

Հայ կինը այսօր և՛ տան մեջ հիանալի մայր է, պահապանը հայ օջախի դարավոր ավանդների, և՛ միաժամանակ գործունե աշխատող ու կառուցող գիտության, տեխնիկայի, լուսավորության, արվեստի և գրականության բնագավառներում: Բավ է հիշել, որ այսօր Հայաստանում գիտական աշխատանք կատարողների ավելի քան մի երրորդը կանայք են, ժողովրդական լուսավորության բնագավառում աշխատողների ավելի քան 56 տոկոսը նույնպես կանայք են: Հայաստանում աշխատում են տարբեր գիտությունների բնագավառներում 350 կին՝ գիտության թեկնածու և 15՝ դոկտոր: Բազմաթիվ կանայք աշխատում են ձեռնհասորեն այլ հասարակական դեկավար դիրքերում:

Ընտանիքի մեջ և հասարակության ծոցում ծաղկում են հայ կնոջ ստեղծագործ շնորհները, շինարար ուժն ու կազմակերպչական ընդունակությունները:

Հայ եկեղեցին, ինչպես միշտ, այսօր էլ, որպես պահապանը հայ օջախի դարավոր սրբությունների, սրբազան պարտականություն է համարում հավատալով, հայրենասեր, ժաջան և առաքինի հայ կանանց դաստիարակության գործը, հոգուտ հայ ժողովրդի և Հայրենիքի:

